

Rozwój mowy

Dziecko poznaje świat, dzięki rozumieniu mowy, a umiejętność mówienia pozwala mu wyrazić swoje spostrzeżenia, pragnienia i uczucia. Podstawową wiedzę o tym, jak rozwija się mowa dziecka powinien posiadać każdy rodzic, aby umiejętnie kierować jej rozwojem. Bez tej wiedzy możesz dziecku zaszkodzić, wymagając tego, czemu sprostać nie może, czy też lekceważąc, przeocząc niepokojące sygnały.

Etapy rozwoju mowy

Rozwój mowy dziecka od narodzin do 7 roku życia dzielimy na cztery okresy: okres melodii, okres wyrazu, okres zdania i okres swoistej mowy dziecięcej.

OKRES MELODII - OD URODZENIA DO 1 ROKU ŻYCIA

Początkowo dziecko komunikuje się z otoczeniem za pomocą krzyku, po którym można rozpoznać jego potrzeby.

Okolo 2 - 3 miesiąca życia pojawia się u niemowlęcia głuzenie. Jest to odruch bezwarunkowy, który oznacza dobre samopoczucie u dziecka. Pojawia się zazwyczaj, gdy jest ono zdrowe, syte, wyspane itp. W wyniku głużenia powstają dźwięki zbliżone do samogłosek i spółgłosek. Brzmia jak gli, tli, gla, ebw itp. Początkowo głuzenie ma charakter samorzutny a następnie pojawia się już jako reakcja na widok bliskiej osoby. Towarzyszą temu nieskoordynowane ruchy kończyn i całego ciała. Głuzenie występuje u wszystkich dzieci, nawet u głuchych i niedosłyszących. U dzieci głuchych głuzenie stopniowo zanika i nie pojawia się kolejny etap kształtowania mowy - gaworzenie.

Okolo 6 miesiąca życia głuzenie przekształca się w gaworzenie, które jest odruchem warunkowym, polegającym na powtarzaniu i naśladowaniu przez dziecko usłyszanych dźwięków z otoczenia, i zachodzi bez kontroli słuchowej. Dziecko zaczyna parskać, prychać, itp. Na tym etapie dziecko wymawia prawie wszystkie samogłoski, i niektóre spółgłoski, np - p, b, t, d, k, g, n. Dziecko powtarza sylaby takie jak: ma-ma, ba-ba, ta-ta, la-la, które nie mają jeszcze dla dziecka konkretnego znaczenia, wydaje również dźwięki nienależące do systemu językowego. Na tym etapie rozwoju mowy dziecka zaczyna się zabawa dźwiękiem, która jest treningiem słuchowym, dziecko przekonuje się o tym, że odpowiednie ułożenie narządów mowy powoduje wydawanie określonych dźwięków. Nie gaworzą dzieci niesłyszące.

Okolo 7-8 miesiąca życia dziecko zaczyna reagować na mowę, doskonale rozróżnia melodię mowy, tzn. na podniesiony ton reaguje płaczem, a na mowę cichą, pieszczotliwą reaguje uśmiechem, jest zadowolone.

Okolo 10 miesiąca życia pojawiają się eholalie. W okresie tym dziecko zaczyna przejawiać tendencję do powtarzania własnych i zasłyszanych słów. Dziecko zaczyna kojarzyć wielokrotnie powtarzane dźwięki ze wskazywaniem odpowiedniej osoby lub przedmiotu.

Okolo 12 miesiąca życia dziecko zaczyna rozumieć, co do niego mówimy, reaguje na swoje imię, jest w stanie zrozumieć więcej niż samo potrafi powiedzieć. Pojawiają się pierwsze wyrazy wypowiedziane ze zrozumieniem.

Co ciekawe rozwój mowy w okresie melodii postępuje zazwyczaj równolegle z rozwojem fizycznym:

- fazie głużenia odpowiada umiejętność unoszenia głowy;
- gaworzeniu - umiejętność siadania,
- pierwszym wyrazom - pozycja pionowa, stanie na nóżki.

OKRES WYRAZU - OD 1 DO 2 ROKU ŻYCIA

Maluch rozumie o wiele więcej słów, wyrażeń i zdań, niż jest w stanie samodzielnie wypowiedzieć. W słowniku dziecka pojawiają się samogłoski, takie jak: a, u, i, e oraz spółgłoski: p, b, m, t, d, n, ś, ć, czasem ź, dź.

Pojawiają się też onomatopeje, np. mu, chał-chał, miał, itp.

Pojawiają się wyrazy takie jak: mama, tata, papa, papu. Dziecko początkowo upraszcza budowę słów wymawiając pierwszą sylabę lub końcówkę wyrazu, np. miś-mi, daj-da, jeszcze-eszcze, zabacz-ać.

Między 14-15 miesiącem życia dziecka, następuje rozkwit wymawianych przez dziecko pojedynczych wyrazów. Jest to spowodowane burzliwym rozwojem ruchowym, jak

i umysłowym dziecka. Dziecko zaczyna chodzić, następuje rozwój spostrzegania i pamięci dziecka, a także intensywne poznawanie otaczającego świata i nazywanie przez dziecko interesujących go przedmiotów, a także odgrywanie ich cech.

OKRES ZDANIA - OD 2 DO 3 ROKU ŻYCIA.

Między 2 a 3 rokiem życia następuje rozkwit mowy dziecka. Dziecko zaczyna budować zdania, początkowo są to zdania proste, które są złożone z dwóch, trzech wyrazów, następnie przechodzi w wypowiedzi dłuższe, cztero - pięć wyrazowych. Pierwsze zdania są twierdzące, a następnie pojawiają się zdania pytające i rozkazujące. Dziecko używa przede wszystkim rzeczowników, czasowniki początkowo używane są w formie bezokolicznika. Przypadki są używane często niepoprawnie. Dziecko nie potrafi jeszcze wypowiadać poprawnie wszystkich głosek - głoski trudne, są zastępowane głóską łatwiejszą.

Na tym etapie mowa dziecka jest zrozumiała nie tylko dla najbliższych, ale także dla otoczenia.

W tym okresie dziecko wypowiada prawidłowo spółgłoski: p, b, m, f, w, k, g, h, t, d, n, l, oraz samogłoski ustne: a, o, u, e, y, i, a, czasem nosowe: ą, ę. Pod koniec tego okresu pojawia się: s, z, c, dz, które wcześniej było zastępowane przez dziecko: ś, ź, ć, dź.

OKRES SWOISTEJ MOWY DZIECKA - OD 3 DO 7 ROKU ŻYCIA.

Mowa w dalszym ciągu się rozwija, następuje rozwój artykulacyjny, wzbogaca się zasób słownictwa, rozwija się umiejętność budowania zdań złożonych. U czterolatków w dalszym ciągu występują zniekształcenia, ale w nieco mniejszym stopniu. Pojawiają się neologizmy.

Dziecko 3 letnie, potrafi porozumieć się z otoczeniem, jego mowa jest już w pewnym stopniu ukształtowana, jednak jej rozwój odbywa się w dalszym ciągu i często pojawiają się błędy. Dziecko trzyletnie powinno już wymawiać wszystkie samogłoski ustne i nosowe, spółgłoski: p, b, m, f, w, ś, ź, ć, dź, ń, k, g, h, t, d, n, l, ł, j. Pojawiają się również głoski takie jak: s, z, c, dz. Dziecko zmienia głoski: s, z, c, dz, sz, ź, cz, dź na głoski: ś, ź, ć, dź.

Najczęstsze błędy językowe pojawiające się u trzylatków, które mogą utrzymywać się do 5 roku życia, to:

- opuszczanie sylaby początkowej lub końcowej (zupa pomidorowa = zupa midolowa, lokomotywa - komotywa);
- przestawianie głosek w wyrazie (ławka = wałka);
- tworzenie nowych wyrazów (zadzzwonić + telefonować = zatelefonić, żelazko = prasowaczka, oparcie krzesła = opieranka).
- głoska r może być wymawiana jako j lub l, ewentualnie jako ł,
- zamiast f występuje często ch i odwrotnie.

Dziecko 4 letnie, potrafi już mówić o przeszłości i przyszłości. Zadaje mnóstwo pytań.

- utrwalają się głoski s, z, c, dz, dziecko nie powinno ich zamieniać na ich zmiękczone odpowiedniki ś, ź, ć, dź;
- głoski sz, ż, cz, dż dziecko może wymieniać na s, z, c, dz - jest to tzw. seplenienie fizjologiczne;
- pojawia się głoska r, choć jej brak nie powinien jeszcze niepokoić;
- może pojawić się tzw. hiperpoprawność związana z opanowaniem nowych, trudnych głosek np. zastępowanie głosek s, z, c, dz, przez sz, ż, cz, dż - np.: sztół, cukierek;

Dziecko 5 letnie. Mowa dziecka w tym wieku powinna być zrozumiała a wypowiedzi dziecka wielozdaniowe

- dziecko potrafi już bezbłędnie powtórzyć sz, ż, cz, dż;
- głoska r powinna być już wymawiana, chociaż często pojawia się dopiero w tym okresie;
- wypowiedzi uwzględniają kolejność zdarzeń i zależności przyczynowo - skutkowe, są zwykle poprawne gramatycznie;
- dziecko potrafi wyjaśnić znaczenie słów, opisać cechy przedmiotów i możliwość ich zastosowania;
- dziecko chętnie poprawia innych i samego siebie, szukając prawidłowego brzmienia wyrazu;

Dziecko 6 letnie powinno już prawidłowo wymawiać wszystkie głoski, oraz powinno mieć opanowane mówienie.

- powinno poprawnie wymawiać wszystkie dźwięki nawet te najtrudniejsze do opanowania czyli głoski sz, ż, cz, dż oraz r;
- umieć porównywać (odnajdywać różnice i podobieństwa) oraz klasyfikować przedmioty pod względem wielkości, kształtu, koloru, ciężaru, funkcji użytkowej
- dokonywać analizy i syntezy słuchowej wyrazów o prostej budowie fonetycznej (tzw. głoskowania)
- wyodrębniać głoski na początku, na końcu i w środku wyrazu
- samodzielnie wymyślać wyrazy rozpoczynające się na daną głoskę
- wyklaskiwać ilość sylab w wyrazie
- określać położenie przedmiotu względem otoczenia (nad, pod, obok, między, wewnątrz itp.)
- określać kierunek (do tyłu, na wprost, w bok itp.)

Pomoc logopedy może być przydatna także w przypadku, gdy dziecko:

- rodzi się przedwcześnie z objawami wcześniactwa,
- manifestuje problemy neurorozwojowe,
- rozwija się wolno i nieharmonijnie,
- ma stwierdzone nieprawidłowe napięcie mięśniowe,
- późno podnosi główkę, późno siada i późno chodzi,
- ma lub miało kłopoty ze ssaniem, połykaniem, gryzieniem, żuciem,
- nieprawidłowo reaguje lub wcale nie reaguje na dźwięki otoczenia,

- mało gaworzy,
- jest mało aktywne głosowo,
- oddycha przez usta,
- uporczywie ślini się (nie kontroluje wycieku śliny),
- ma nieprawidłowo zbudowane narządy mowy między innymi język, podniebienie,
- zbyt długo było karmione butelką i ssie smoczek (ponad 6, 9 miesiąc życia),
- jest nadruchliwe lub apatyczne.